

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

"Εκδοσις ΜΟΥΣΙΚΗΣ & ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ — ΑΘΗΝΑΙ, ΦΕΙΔΙΟΥ 7

Συντάσσεται από 'Επιτροπή — Διηγήτ. Π. ΚΟΤΣΙΡΙΑΝΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΑΡΙΘ. 33

ΙΟΥΛΙΟΣ 1951

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ 3.500

ΣΠΥΡΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΣΗ

ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΠΟΛΥΦΩΝΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΟ 16^{ον} ΑΙΩΝΑ

Η εποχή της 'Αναγέννησης και της Μεταρρύθμισης θεωρείται, και πολύ σωστά, μία από τις πιο σημαντικές эпоχές της έθνικης ζωής της Γαλλίας. Πόσοι όμως γνωρίζουν την ξεχωριστή θέση που κατείχε τότε η Μουσική μέσα στην έξαιρετική εκείνη άνθηση των γραμμάτων και των τεχνών;

'Ελευθερία πιά η τέχνη αυτή από την αούτηρή και άλόγιστη προσήλωση στους τύπους των πιό παλιών δασκάλων, μπορεί τώρα με τη σοφή της τεχνική και την έκφραστική της δύναμη η όμορφοιά ενά συγκινεί τις καρδιές κατά τον ένα ή τον άλλον τρόπο» όπως λέει ο Καλβίνος.

Και πρώτα - πρώτα, το λαϊκό πνεύμα, αυτό το ρωμαλλό γαλλικό κεφάλαιο, γονιμοποιημένο από την 'Αναγέννηση, φανερώναται ξάστερα στην κοσμική μουσική.

Τά κείμενα που παίρνει η μουσική τέχνη για να τους δώσει το ρυθμό, τον τόνο και τό πάθος, είναι συχνότατα ποιήματα γραμμένα πάνω σ' έπίκαιρα έπισόδεα της τότε ζωής, που κάνουν να περνούν μπρός απ' τά μάτια μας ο λαός, ο άστοι κι ο βασιλική αλλη.

'Ετσι βλέπουμε τό παλιό Παρίσι με τους γραφικούς του δρόμους, που αντιβουίζουν από τις φωνές των έμπόρων του και τά φλόαρα κουσομπολιά των γυναικών του, τους εθυμους και καλοφραγάδες τύπους του, τους φωνακάδες, καυγατζήδες και έρωτιάρηδες γλεντζέδες του.

'Εδώ μάς παρουσιάζονται ο μεθυσμένοι ύπληρέτες με τις ταχαίνες και καταεργάρες καμαριέρες· εκεί οι έρμηίτες, οι καλογιές κι οι καλόγεροι των μεσαιωνικών μύθων. Σέ χίλιες δυό σκηνές μάς φανερώνονται οι άνθρωποι της πολιτείας αυτής: οι δυσραστμόνοι, οι εύχαριστοιμόνοι, μά προπάντων αυτοί που τους έχει ξελογιάσει ο έρωτας: ο κακόκεφος, ο χαρούμενος, ο ζελιγωμένος, ο ψευτοζηλιάρης, η δαρμένη από τον άντρα της γυναίκα, η παραμελμένη, η τρυφερή έρωμένη, και με λίγα λόγια όλος αυτός ο παρδαλός κόσμος που άποτελεί την πολυποικιλία διαβάθμιση των έρωτικών έκδηλώσεων. Και κοντά σ' όλα αυτά άφθονούν οι χαριτωμένες κι εθυμες περιπέτειες που πάνω τους άκονίζονται η κοροϊευτική Γαλλική ταχαίνια.

'Αλλοι ζεσπάματα θεότρελης και διαολέμενης φαντασίας μάς παρουσιάζουν συναρπαστικές σκηνές κνηγιοι ή μάς μεταφέρουν μέσα σε μάχες: στο Μαρινιάν, στη Βουλώνη, στο Μέτς, στο Καλαί και μάς δείχνουν τις σκηνές της μάχης, της πολιορκίας και της συνθηκολόγησης.

Τέλος μάς περιγράφουν τις βασιλικές ή ιδιωτικές γιορτές, όπου μαζί με τους άρχοντικούς κι έπαρχιώτι-

κους χορούς, παιγμένους από φλάουτα, όμποι, βιόλες ή λαούτα, άνηθούν συναυλίες φωνητικές που τραγουδούν εύγενικά μαντρικάκια, αστρικά έπιγράμματα κι έπίκαιρα τραγούδια.

Σ' όλα αυτά τά τραγούδια, στα όποια λάμπει και θριαμβεύει τό πνεύμα της 'Αναγέννησης, η 'Εκκλησία άποκρίναται με τις λειτουργίες της, τους ύμνους και τά μοτέτα της, μνημεία μιάς θαυμαστής σοφίας και όπέρτατης μυστικοπαθούς έμπνευσης.

'Ετσι λοιπόν η μουσική τέχνη του 16ου αιώνα είναι η άπήχηση των πνευματών, της ζωής και των έθιμων της εποχής εκείνης, όπου οι κοινωνικές και θρησκευτικές καταστάσεις κι οι καλλιτεχνικές και φιλολογικές παραδόσεις άλληλοχτυπιούνται μέσα σε μία παράφορη σύγκρουση, που μέσα σ' αυτή ξεχωρίζουν οι διάφοροι χαρακτήρες και φανερώνονται οι ένδόμυχες δυνάμεις της Γ'αλλικής φυλής.

'Η μουσική τέχνη της 'Αναγέννησης παρουσιάζει συνθέσεις μάς τέλειες όμορφιάς στο ύφος και μιάς άψογης μαεστρίας στο γράψιμο.

Κυρίως θαυμάζουμε σ' αυτές την τελειότητα της αντίστικτικής τέχνης, η όποια μάς παρουσιάζει έναν πλοτό έκφραστικών μορφών που μάς έκπλήττου και μάς γοητεύου.

Τό πνεύμα της λεπτότητος που είναι, τόσο στις τέχνες όσο και στις έπιστήμες, τό χαρακτηριστικό γνώρισμα της γαλλικής ιδιοφυίας, ποτίζει τά πολυφωνικά τραγούδια των μεγάλων δασκάλων της 'Αναγέννησης κι έκδηλώνεται σε άνάλαφρους ρυθμούς, σε χαριτωμένες έντονες άποκρίσεις ή στις, άλλοτε χαροδόμενες κι άλλοτε γεμάτες συγκίνηση, καταλήξεις των τραγουδιών αυτών.

'Εκείνο όμως που χαρακτηρίζει κυρίως τό γαλλικό τραγούδι είναι τό έξαιρετικά άνεπτυγμένο ασθημα του ρυθμού και της άπαγγελίας. Στην εποχή της 'Αναγέννησης αυτό τό χάρισμα συνδυάζεται με μιά τέλεια αντίστικτική τέχνη, που συνίσταται στον ταυτόχρονο συνδυασμό πολλών μελωδιών, ξεχωριστών κι άνεξάρτητων, σ' ένα έναίο σύνολο που μέσα σ' αυτό όλες έχουν τά ίδια δικαιώματα. Με λίγα λόγια η άξία της αντίστικτικής αυτής τέχνης ήταν ή όσο τό δυνατόν πιο εύχάριτη ήχηρη των διαφόρων μερών ενός πολυφωνικού έργου.

Φαινομένο τό Γαλλικό τραγούδι παρουσιάζεται κάτω από πολλές φόρμες τις πιό διαφορετικές. Μεγάλες ή μικρές, άστείες ή έκκλησιαστικές, πότε τραγουδιστές και πότε άπαγγελόμενες, άλλοτε γραμμένες με άπλες συχορδίες κι άλλοτε στολιμένες μ' όλα τ' άν-

τισιχτικά λεπτοουργήματα. Το γενικότερο όμως χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων αυτών των τραγουδιών, που το βρίσκουμε από τότε σ' όλη τη γαλλική μουσική, είναι ότι περιγραφικός τους χαρακτήρας.

Τα τραγούδια αυτά γραμμένα γενικά σε χαμηλές νότες (τουλάχιστον ως τα μέσα του 16ου αιώνα) βασίζονται κυρίως στις ανδρικές φωνές. Μόνο μία φωνή ήταν κάπως ψηλότερη από τη φωνή που ονομάζουμε σήμερα φωνή του τενόρου. Αυτή λοιπόν η ψηλή φωνή από ποιους τραγουδιόταν; Σίγουρα θα λέγαμε από γυναικές. Έκείνο όμως που μας κάνει να διατάξουμε να το παραδεχτούμε είναι τ' ότι η φάνταστη αίσχρολογία των στίχων ενός μεγάλου ποσοστού απ' αυτά τα τραγούδια, σ' άποκλειε τη συμμετοχή γυναικών στο τραγούδι τους: αν και δεν πρέπει να ξεχωνούμε πως η γλώσσα τότε ήταν πολύ πιο έλευθερη απ' ότι είναι σήμερα, ακόμη και στην πιο άριστοκρατική κοινωνία. Απ' τ' ότι λοιπόν ξέρουμε στις πριγκιπικές αυλές όπου συντροφοσαν μουσικούς, τα πολύ ψηλά φωνητικά μέρη τραγουδιόταν από παιδιά που δεν είχαν φτάσει στην ηλικία της μεταφώνησης. Στις αστικές όμως οικογένειες φαίνεται ότι τραγουδιόταν κι από γυναικές.

Όσον αφορά τον αριθμό των έκτελεστών, τα αρχεία μας πληροφορούν ότι στις άριστοκρατικές αυλές δεν υπήρχαν παρά μόνο τέσσερες ή πέντε τραγουδιστές, κι απ' αυτό συμπεραίνουμε ότι κάθε μέρος ενός πολυφωνικού τραγουδιού τραγουδιόταν από ένα μόνο έκτελεστή. Το ίδιο θα γινόταν και στους άστικούς κύκλους αν κρίνουμε από τους ζωγραφικούς πίνακες εκείνης της εποχής που απεικονίζουν σκηνές μουσικών έκτελέσεων μ' ελάχιστους τραγουδιστές. Γι αυτό είναι πολύ κακή η συνήθεια που επικρατεί σήμερα να έκτελούν τα τραγούδια της Αναγέννησης με πολυμελείς χορωδίες.

Πολλοί είναι οι συνθέτες του γαλλικού τραγουδιού: άλλοι ξακουστοί, όπως ο Μπυουλιό, ο Πιέρ ντε λα Ρύ, ο Κλωντέν ντε Σεργιζύ, ο Κοστελέ, ο Κλωντέν λέ Ζέν, ο Ρολάν ντε Λασσός, ο Ζάκ Μοντιού, άλλοι λιγότερο γνωστοί κι άλλοι έντελως άγνωστοι. Μ' ανάμεσα σ' όλους αυτούς ξεχωρίζει η μεγάλη φυσιογνωμία του Κλεμάν Ζανενέκ, του πραγματικού δημιουργού του νεότερου γαλλικού τραγουδιού.

Από τη ζωή του ξέρουμε πολύ λίγα πράγματα: Έζησε από το 1495 ως το 1560 περίπου. Ήταν μαθητής του μεγάλου δασκάλου της δεύτερης Γαλλοφλαμανδικής Σχολής, Ζοσκέν ντε Πρέ. Έγινε παπάς της έπισκοπικής περιφέρειας των Σάρτρ και άρτοτέρα έφημέριος του παρεκκλησίου του δούκα ντε Γκιζ. Απ' όλο τους συνθέτες της εποχής του είναι ο μόνος που έκπροσωπεί καλύτερα το γαλλικό πολυφωνικό τραγούδι. Ός τα γεράματα του αφέρωσε όλη του την ιδιοφυΐα στο κομικό τραγούδι, και μόνο στα τελευταία χρόνια της ζωής του κατατίστικη με τη σύνθεση έκκλησιαστικής μουσικής. Τετρακόσια τριάντα έργα του διασώθηκαν, από τα όστια τα τριακόσια είναι τραγούδια κομικά. Διαρκώς σ' όλη του τη ζωή έπιζητούσε και πετύχαινε πρωτότυπους νεωτερισμούς στην τέχνη του. Γι αυτό κι όφισε ένα έργο πολύ πιο πλούσιο σε ποικιλία απ' όλα τ' άλλα έργα των συγχρόνων του συνθέτων.

Από το 1520, που άρχισε η γαλλική μουσική τυπογραφία, ο Ζανενέκ δημοσιεύεται κι ένα άριστοόργημα: ένα ό συνάδελφός του έξακολουθούν να συνθέτουν συνθησιόμενα τραγούδια, αυτός έκδιδε έναν τόμο με περιγραφικά τραγούδια, για τέσσερες μόνο φωνές,

πολύ άναπτυγμένα, στα όποια φανερόνται σάν ένας μεγαλοφυής ζωγράφος μουσικών πινάκων μεγάλων διαστάσεων. Στους πίνακες αυτούς, φωνές, κραυγές, όνομαποικίες, διαστρωρόνται η άλληλοστιβάζονται άναδειχνοχτας την όρημητική φαντασία και τ' άνεάτηλη το κέφι του Ζανενέκ, κι ένώνουνται σε μιάν άδούγκριτη έκφραστική δύναμη. Ο γραφικός αυτές μουσικές σκηνές που ζωγραφίζει έχουν τέστια ζωντάνια και φρεσκάδα, που το πέραςμα τεσσάρων αιώνων δεν κατάφεραν να τις ξεθωιάσει.

Ο πιο έκαστος ός από τους μουσικούς αυτούς τέκνες του Ζανενέκ είναι ο Πόλεμος, όπου έξιμνεται η νίκη του βασιλιά Φραγκίσκου του 1ου στο Μοριάν. Στο έργο αυτό άκούονται οι διάφορες κραυγές των μαχητών, τα παραγγέλματα, ό κρότος των όπλων και γενικά όλη η φασαρία της μάχης: είναι μιά καιαπαληκτική σκηνή που δέ χορταίνει κανείς να την άκούει.

Άλλα παρόμοια έργα του είναι: Ο φωνές του Παρισίου, το κυνήγι, το γυναικείο κοσμοπολιό, η άλωση της Βουλώνης, η ύστατη της Βουλώνης, η μάχη του Τρανού, η πολιορκία του Μέτζ, ο Κορυβάλης και το τραγούδι των πουλιών.

Η τελευταία αυτή σύνθεση του Ζανενέκ είναι ένα γοητευτικότερο μουσικό ποίημα στο όποιο δεν ξερόνουμε τι να πρωτοθαυμάσουμε: την πολυφωνική του δεξιοτεχνία, τη μελωδική του φρεσκάδα και φυσιολατρική του διάθεση ή την έξοχη αίσθητική του έμφάνιση; Οι τέσσερες ανθρωπίνες φωνές που το τραγουδούν χωρίς καμιά όργανική συνοδεία, μιμούνται με μιά σειρά άπο όνοματοποιεί το κελόδωμο διαφόρων πουλιών, έπαναλαμβάνοντας κάθε τόσο μιά ώραιότητα έποδο που κράζει στις κοιμισμένες καρδιές να ζυπήσουν με τη ήχητερό κάλεσμα του ήρωτα, κι άφού διάδωσαν κάθε έγνοια και όλιψη ν' άκούσουν όλόχαρες το κελόδωμο των πουλιών, που η πρωτομαγιά τα κάνει να τραγουδούν με θεότρελλο κέφι.

Μά ο Ζανενέκ δεν είναι μόνο ο πατέρας της περιγραφικής μουσικής. Παράλληλα με το μεγάλο ήχητικό μένο πίνακες που άναφέρουμε έγραψε και στο περιορισμένο πλαίσιο των τετράφωνων τραγουδιών λογιές -λογής άριστοουργήματα, στα όποια βρίσκουμε όλα τα γνήσια γαλλικά χαρίσματα: σύντομα μοτίβα, σπιθόβολους ρυθμούς, όρημη αγάπη για τη ζωή, χαριτωμένα άστεία κι έξυπνα πειράγματα.

Η άφθονία κι η ποικιλία των εύρημάτων με το όποια στολίζει τα τραγούδια του αυτός ο μεγάλος δημιουργός τους, τους δίνουν μιάν άναμφισβήτητη άνωτερότητα απ' όλα τ' άλλα παρόμοια έργα των συγχρόνων του δασκάλου, και χαρίζουν στο Ζανενέκ τον τίτλο του πιο άναπροσωπευτικού συνθέτη του γαλλικού πολυφωνικού τραγουδιού σ' όλο το πρώτο μισό του 16ου αιώνα.

Κοντά στη μεγάλη φυσιογνωμία του Κλεμάν Ζανενέκ παίρνει έπάσια θέση ένας άλλος συνθέτης πολυφωνικών τραγουδιών ο Γκυγιώμ Κοστελέ που έζησε από το 1531 ως το 1606. Γεννήθηκε στο Ποντ - Ωντεμέρ της Νορμανδίας κι ήταν όργανιστής του Βασιλιά Καρόλου του 9ου. Δεν όφισε παρά μιά συλλογή από έκατο μόνο τραγούδια που έκδόθηκε το 1570 με τον τίτλο: «Μουσική του Γκυγιώμ Κοστελέ».

Από τα τραγούδια αυτά τα περισσότερα είναι κομικά κι είναι γραμμένα για τέσσερες, πέντε ή έξη φωνές. Όμως, παρά την περιορισμένη αυτή μουσική του παραγωγή, ο Κοστελέ είναι ό συνθέτης που το

Έργο του αντιπροσωπεύει καλύτερα από κάθε άλλο τη γαλλική μουσική στην εποχή του Καρόλου του 9ου, του ποιητή και μουσικού αυτού βασιλιά.

Πάνω σε στίχους εύγενικούς ή αισχρολόγους, ο Κοστέλε έγραψε μία λυγρή και γοητευτική μουσική, Εκέκθαρη κι έξαιρετικά λεπτή. Πρώτος αυτός σπάζει κάθε δεσμό σχεδόν με την ως τότε παράδοση και γράφει αποκλειστικά, μπορούμε να πούμε, σε αρμονικό ύφος. Τό φουγκάτο ύφος τό μεταχειρίζεται πού και πού για νά συνθέσει μερικά σύντομα έπισόδεια. Από τούς Ιταλικούς χρωματισμούς ξεδιαλέγει τ' ό,τι ή γαλλική του καλαισθησία του έπιτρέπει νά πάρει, για νά χαρίσει στό ύφος του μία ξεχωριστή χάρη και γοητεία.

"Όλα γενικά τά τραγούδια της εποχής εκείνης τά διακρίνει ή στενή σχέση του ύφους της μουσικής τούς με τό νόημα τών στίχων τους. "Ήρεμο στά σεμνά έρωτικά τραγούδια, εϋθυμο, τσαχπίνικο και κοροΐδευτικό στά θεοτέρελλα έρωτικά και άσεμνα. "Όσο για τά περιγραφικά τραγούδια παρατηρούμε την περισσή φροντίδα τών συνθιτών τους ν' αποδώσουν όσο τό δυνατόν πύ πιστά την πραγματικότητα, και νά χαρίσουν σ' αυτά μία ζωντανή έκφραση.

"Όλ' αυτά τά χαρίσματα πού αναφέραμε κάνουν τό πολυφωνικό τραγούδι του 16ου αιώνα ένα έργο τέχνης στό όποιο σπιθοβολά τό τετράεσπνο γαλλικό πνεύμα. Γι αυτό και διαδόθηκε σ' όλη τη δυτική Εύρώπη με καταπληκτική γρηγοράδα κι έπιτυχία. "Έτσι για νά έκμεταλλευθώ την τεράστια αυτή διάδοσή του

οί Γερμανοί κι οί 'Ιταλοί μουσικοί έκδότες, τύπωσαν κι αυτοί γαλλικά τραγούδια πού τό πραγματικά διεθνές τούς ύφος έπηρεάσε βαθεία τό γερμανικό τραγούδι και τό Ιταλικό μαντριγκάλι.

"Η πολυφωνική τέχνη α καπέλα, δηλ. χωρίς καμιά άπολύτως οργανική συνοδεία, με τά φουγκάτα κοντραπούντα της και τούς, όλο και πύο τολμηρούς χρωματισμούς της, στάθηκε ή σχολή της μουσικής λυγράδας και άβρότητας, πού συνετέλεσε στό ν' απαλλαγεί ή ως τότε τεχνική της σύνθεσης από την άδεισιότητα και την τραχύτητα πού τη χαρακτήριζαν.

"Υστερα οί μουσικοί άρχισαν σιγά-σιγά νά νιώθουν τό τι είναι άρμονία· κι όταν στό τέλος του 16ου αιώνα ξαναγύρισαν στη μονωδία της έδωσαν για όργανική συνοδεία όχι πιά δύο ή τρεις άλλες μελωδίες παιγμένες ταυτόχρονα από διάφορα όργανα, όπως γινόταν άπ' τό 15ο ως τις άρχές του 16ου αιώνα, αλλά μία διαδοχή από συγχορδίες, όπως γίνεται και σήμερα. Αυτή και μόνη ή κατάχτηση της άρμονίας, μητέρας της μεταγενέστερης, ως σήμερα, μουσικής, θ' άρκουσε για νά μάς πείσει ότι ό 16ος αιώνας στάθηκε ένας από τούς πύο σημαντικούς σταθμούς στην εξέλιξη της μουσικής τέχνης, άκόμα κι αν δέν είχε διασωθεί—προπάντων από τό γαλλικό πολυφωνικό τραγούδι—ό τεράστιος πλούτος τών άριστουργημάτων εκείνου του αιώνα, πού, αν και τόν κατέχουμε σήμερα, δυστυχώς έλάχιστο μόνο μέρος του είναι γνωστό στους ευρύτερους μουσικούς κύκλους.